

The Monadology

∞ Infinite Monad Theory by philosopher
Gottfried Wilhelm Leibniz.

Innholdsfortegnelse

1. Innledning

2. Monadologien

§ 1 Å Definere Monaden: Den Enkle Substansen

§ 2 Virkelighetens Grunnvoll: Hvorfor Enkle Substanser Må Eksistere

§ 3 Naturens Sanne Udelelige Atomer

§ 4 Evighet ved Natur: Monader Kan Ikke Gå Til Grunne

§ 5 Evighet ved Opprinnelse: Monader Kan Ikke Naturlig Oppstå

§ 6 Nødvendigheten av Guddommelig Skapelse og Tilintetgjørelse

§ 7 Den Vindusløse Monade: Ingen Ekte Ekstern Påvirkning

§ 8 Hvorfor Monader Må Ha Egenskaper for Å Forklare Forandring

§ 9 Prinsippet om det Uadskilleliges Identitet

§ 10 Allt Skapts Medfødte Foranderlighet

§ 11 Alle Naturlige Forandrings Indre Kilde

§ 12 Behovet for et Forandringsprinsipp og dets Spesifikasjoner

§ 13 Mangfold i Enhet: Hvordan et Enkelt Vesen Kan Forandre Seg

§ 14 Introduksjon av Oppfatning (Ubevisst) og Forskjell fra Bevissthet

§ 15 Appetitus: Den Indre Kraften som Driver Forandring

§ 16 Sjelen som Bevis på Mangfold i en Enkel Substans

§ 17 Materialismens Gendrivelse: Oppfatning er Ikke Mekanisk

§ 18 Enteleki: Den Indre Fullkommenhet og Selvtilstrekkelighet hos Monader

§ 19 Grader av Sjel: Fra Nakenmonader til Bevisste Sjeler

§ 20 Den Midlertidige Bevisstløse Tilstand

§ 21 Den Konstante Realiteten til "Småoppfatninger"

§ 22 Loven om Kontinuitet i Tilstander

§ 23 Beviset for Ubevisste Oppfatninger fra Bevissthet

§ 24 Tilstanden til Nakenmonader: En Permanente Bedøvelse

§ 25 Hvordan Organer Skaper Tydelig Oppfatning hos Dyr

-
- § 26 Empirisk Resonnering: Hvordan Hukommelse Efterligner Fornuft
-
- § 27 Kilden til en Kraftig Fantasi
-
- § 28 Mennesker som Empirikere i de Fleste Handlinger
-
- § 29 Det Særegne ved Fornuft: Nødvendige Sannheter
-
- § 30 Hvordan Refleksive Handlinger Ledet til Kunnskap om Gud og Metafysikk
-
- § 31 Det Første Store Prinsipp: Prinsippet om Selvmotsigelse
-
- § 32 Det Andre Store Prinsipp: Prinsippet om Tilstrekkelig Grunn
-
- § 33 De To Sannhetsrikene: Nødvendig kontra Tilfeldig
-
- § 34 Det analytiske mønsteret for nødvendige sannheter
-
- § 35 Analysens fundament: Enkle ideer og identiske sannheter
-
- § 36 Anvende tilstrekkelig grunn på tilfeldige fakta
-
- § 37 Den uendelige regressen av tilfeldige årsaker
-
- § 38 Nødvendigheten av et nødvendig vesen som endelig årsak
-
- § 39 Konklusjonen om Guds enhet og tilstrekkelighet
-
- § 40 Egenskapene til det nødvendige vesenet: Ubegrenset og all-reelt
-
- § 41 Definere Guds absolutte og uendelige fullkommenhet
-
- § 42 Opprinnelsen til ufullkommenhet i begrensede skapninger
-
- § 43 Gud som grunnlaget for all mulighet og essens
-
- § 44 Hvorfor mulighet krever et eksisterende nødvendig vesen
-
- § 45 De a priori (ontologiske) og a posteriori (kosmologiske) bevis for Gud
-
- § 46 Guds intellekt vs. vilje: Den ikke-vilkårlige naturen til nødvendige sannheter
-
- § 47 Den kontinuerlige utstrømningen av monader fra Gud
-
- § 48 Den trefoldige strukturen i Gud og dens speiling i monader
-
- § 49 Handling som klar oppfatning, lidelse som forvirret oppfatning
-
- § 50 Målet for et skapnings fullkommenhet og aktivitet
-
- § 51 Inter-monadisk påvirknings natur: Ideell og formidlet av Gud
-
- § 52 Relativiteten i handling og lidelse
-
- § 53 Behovet for en tilstrekkelig grunn til å velge én mulig verden
-
- § 54 Valg-kriteriene: Fullkommenhetsgrader
-
- § 55 Aktualiseringen av den beste verden gjennom guddommelig visdom, godhet og makt
-

§ 56 Universell gjensidig uttrykk: Hver monade gjenspeiler hele universet

§ 57 Perspektivisme: Forskjellige syn på samme univers

§ 58 Optimeringsformelen: Maksimal variasjon, maksimal orden

§ 59 Den store hypotesen som forherliger Guds ære

§ 60 Hvordan en monade representerer hele universet fra sitt begrensede standpunkt

§ 61 Det fysiske grunnlaget for uttrykk: All materies sammenheng

§ 62 Kroppen som formidler av sjelens uttrykk

§ 63 Sjel og organisk kropp utgjør et levende vesen

§ 64 Uendelig kompleksitet i naturlige maskiner

§ 65 Faktisk uendelig deling av materie

§ 66 Hver materiedel er en fullhet av liv

§ 67 Livets uendelige rekursjon: Verdener inni verdener

§ 68 Liv finnes overalt, selv i tilsynelatende "livløs" materie

§ 69 Illusjonen av kaos og goldhet

§ 70 Hierarki av levende vesener: Dominante og underordnede monader

§ 71 Kroppen er i evig strøm

§ 72 Metamorfose, ikke sjelevandring (metempsyke)

§ 73 Ingen sann generasjon eller død, bare transformasjon

§ 74 Dyret er allerede i frøet

§ 75 Sæddyr og de få "utvalgte"

§ 76 Hvert dyrs naturlige evighet

§ 77 Sjelen og dyret selv er uforgjengelige

§ 78 Løsningen på kropp-sjel-problemet

§ 79 Harmonien mellom virke- og formålrikene

§ 80 Korrigering av Descartes' feil om sjel-kroppssamspill

§ 81 Oppsummering av præstabilert harmoni

§ 82 Den spesielle skapelsen av rasjonelle sjeler

§ 83 Ånder som Guds avbild, i stand til kunnskap og skapelse

§ 84 Guds forhold til ånder: Fyrste og far

§ 85 Høydepunktet: Guds by

§ 86 Den moralske verden som Guds største mesterverk

§ 87 Den høyere harmoni: Mellom natur og nåde

§ 88 Naturlige hendelser tjener moralske formål

§ 89 Universets mekaniske rettferdighet

§ 90 Guddommelig forsyn og realiseringen av den best mulige verden

Utskrift 22. november 2025

<https://no.cosmicphilosophy.org/books/leibniz-monadology/>

KAPITTEL 1.

Innledning

Monadologien (1714) av Gottfried Wilhelm Leibniz

I 1714 foreslo den tyske filosofen Gottfried Wilhelm Leibniz en teori om ∞ uendelige monader. Monadologien (fransk: La Monadologie) er et av Leibniz' mest kjente verk fra hans senere filosofi. Det er en kort tekst som presenterer, i omtrent 90 paragrafer, en metafysikk av enkle substanser, eller ∞ uendelige monader.

Under sitt siste opphold i Wien fra 1712 til september 1714 skrev Leibniz to korte tekster på fransk som var ment som konsise fremstillinger av hans filosofi. Etter hans død dukket "*Principes de la nature et de la grâce fondés en raison*", som var beregnet for prins Eugen av Savoia, opp på fransk i Nederland. Filosofen Christian Wolff og medarbeidere publiserte oversettelser på tysk og latin av den andre teksten som ble kjent som "*Monadologien*".

Publikasjonen av boken på CosmicPhilosophy.org ble oversatt til 42 språk fra den originale franske teksten ved hjelp av de nyeste AI-teknologiene fra 2024/2025. Kvaliteten på de nye tyske og engelske oversettelsene kan måle seg med de originale oversettelsene fra 1720. For mange språk er publikasjonen en verdenspremiere.

KAPITTEL 2.

Monadologien

Av Gottfried Wilhelm Leibniz, 1714

Principia philosophiæ seu theses in gratiam principis Eu-
genii
conscriptæ

§ 1

Den Monade vi skal tale om her, er ikke annet enn en substans *uten deler* som inngår i sammensatte vesener; enkel, det vil si uten deler (*Théod.*, § 10⁴).

§ 2

Og det må finnes enkle substanser siden det finnes sammensatte; for det sammensatte er ikke annet enn en samling eller *aggregat* av enkle.

§ 3

Hvor det ikke er deler, er det verken utstrekning, form eller mulig delbarhet. Disse Monadene er naturens sanne atomer, kort sagt tingenes elementer.

§ 4

Det er heller ingen oppløsning å frykte, og ingen tenkelig måte en enkel substans naturlig kan gå til grunne på (§ 89).

§ 5

Av samme grunn finnes det ingen naturlig måte en enkel substans kan begynne på, siden den ikke kan dannes ved

sammensetning.

§ 6

Man kan derfor si at Monader verken kan begynne eller slutte gradvis, men kun plutselig - de kan bare begynne ved skapelse og slutte ved tilintetgjørelse; mens det sammensatte begynner og slutter delvis.

§ 7

Det er heller ikke mulig å forklare hvordan en Monade kan forandres innvendig av andre skapninger; siden ingenting kan flyttes i den, og ingen form for indre bevegelse kan tenkes som kan stimuleres eller styrtes utenfra. Monader har ingen vinduer hvor noe kan komme inn eller ut. Tilfeldige egenskaper kan ikke løsrive seg eller bevege seg utenfor substanser, slik de skolastiske sanselige artene trodde. Verken substans eller tilfeldig egenskap kan trenge inn i en Monade utenfra.

§ 8

Likevel må Monader ha visse egenskaper, ellers ville de ikke engang være vesener. Hvis enkle substanser ikke skilte seg i egenskaper, ville vi ikke kunne oppdage noen forandring i tingene - for det som er i det sammensatte kommer kun fra de enkle bestanddelene. Monader uten egenskaper ville være uadskillelige, siden de heller ikke skiller seg i mengde. I en full

verden ville hvert sted under bevegelse bare motta tilsvarende av det det hadde, og enhver tilstand ville være *uadskillelig* fra en annen.

§ 9

Hver Monade må til og med være forskjellig fra alle andre. For i naturen finnes det aldri to vesener som er fullstendig like, og hvor det ikke er mulig å finne en indre forskjell eller iboende skillelinje.

§ 10

Jeg tar også for gitt at alle skapte vesener er underlagt forandring, og derfor også den skapte Monade, og at denne forandringen er kontinuerlig i hver enkelt.

§ 11

Av det vi nettopp har sagt følger det at monadenes naturlige forandringer kommer fra et *indre prinsipp*, siden eksterne årsaker ikke kan påvirke deres indre (§ 396, § 900).

§ 12

Men i tillegg til forandringsprinsippet må det finnes en *detalj av det som forandres*, som så å si utgjør enkelte substansers spesifisering og variasjon.

§ 13

Denne detaljen må omfatte et mangfold i enheten, eller i det enkle. Siden all naturlig forandring skjer gradvis, forandres noe mens noe forblir; følgelig må det i den enkle substansen finnes en mangfoldighet av tilstander og relasjoner, selv om den ikke har deler.

§ 14

Den flyktige tilstanden som omfatter og representerer et mangfold i enheten eller i den enkle substansen, er ikke annet enn det man kaller *Oppfatning*, som må skilles fra selvbevissthet eller bevissthet, som vil fremgå senere. Og det er her kartesianerne sviktet alvorlig, ved å anse oppfatninger man ikke er bevisst på som intet. Dette fikk dem også til å tro at bare ånder var Monader, og at dyr ikke hadde sjel eller andre Entelekier; de forvekslet langvarig bedøvelse med død i streng forstand, noe som førte dem videre til det skolastiske fordømmet om fullstendig adskilte sjeler og til og med bekreftet feilrettede sinn i oppfatningen om sjelenes dødelighet.

§ 15

Virksomheten til det indre prinsippet som forårsaker forandringen eller overgangen fra en oppfatning til en annen, kan kalles *Appetitus*: selv om appetitus ikke alltid fullt ut når den

oppfatningen den streber etter, oppnår den alltid noe av den og når nye oppfatninger.

§ 16

Vi opplever selv et mangfold i den enkle substansen når vi oppdager at den minste tanke vi er bevisste på, omfatter en variasjon i objektet. Alle som anerkjenner at sjelen er en enkel substans, må anerkjenne dette mangfoldet i Monaden; og herr Bayle burde ikke ha funnet noen vanskelighet, slik han gjorde i sitt leksikonartikkel *Rorarius*.

§ 17

Man er dessuten forpliktet til å innrømme at Oppfatning og det som avhenger av den, er *uforklarlig ved mekaniske årsaker*, det vil si ved figurer og bevegelser. Og hvis man forestiller seg en maskin hvis struktur får den til å tenke, føle og ha oppfatning, kan man tenke seg den forstørret mens proporsjonene bevares, slik at man kan gå inn i den, som i en mølle. Og under disse forhold vil man, når man undersøker den innvendig, bare finne deler som skyver hverandre, og aldri noe som kan forklare en oppfatning. Derfor er det i den enkle substans, og ikke i det sammensatte eller i maskinen, at man må søke etter den. Det er også bare dette man kan finne i den enkle substansen, det vil si oppfatninger og deres forandringer. Det er bare i dette at alle de indre handlingene til enkle substanser kan bestå (Forord ***, 2 b⁵).

§ 18

Man kunne gi navnet Entelekier til alle enkle substanser, eller skapete Monader, fordi de har i seg en viss fullkommenhet (*échousi to entelés*), det finnes en selvtilstrekkelighet (*autarkeia*) som gjør dem til kilder for sine indre handlinger og så å si ukroppslige automater (§ 87).

§ 19

Hvis vi vil kalle Sjel alt som har *oppfatninger og begjær* i den generelle forstand jeg nettopp har forklart, kunne alle enkle substanser eller skapte Monader kalles Sjeler; men siden følelse er noe mer enn en enkel oppfatning, er jeg enig i at de generelle navnene Monader og entelekier er tilstrekkelige for enkle substanser som bare har dette; og at man bare kaller *Sjele* de som har en mer tydelig oppfatning ledsaget av hukommelse.

§ 20

For vi opplever i oss selv en tilstand der vi ikke husker noe og ikke har noen tydelig oppfatning; som når vi besvimer, eller når vi er overveldet av en dyp søvn uten drømmer. I denne tilstanden skiller sjel seg ikke merkbart fra en enkel Monade; men siden denne tilstanden ikke er varig, og sjel kommer seg ut av den, er den noe mer (§ 64).

§ 21

Og det følger på ingen måte at den enkle substans da er uten noen oppfatning. Dette er umulig selv av de ovennevnte grunnene; for den kan ikke gå til grunne, den kan heller ikke eksistere uten en viss affeksjon som ikke er annet enn dens oppfatning: men når det er en stor mengde små oppfatninger, uten noe særskilt, blir vi bedøvet; som når man kontinuerlig snurrer i samme retning flere ganger på rad, hvor det oppstår svimmelhet som kan få oss til å besvime og som ikke lar oss skjelne noe. Og døden kan gi dyr denne tilstand en tid.

§ 22

Og siden enhver nåværende tilstand i en enkel substans naturlig er en følge av dens forrige tilstand, slik at nåtiden er frodig med fremtiden (§ 360);

§ 23

Derfor, siden man ved å våkne fra bedøvelsen *blir bevisst* sine oppfatninger, må man ha hatt dem umiddelbart før, selv om man ikke var bevisst dem; for en oppfatning kan naturlig bare komme fra en annen oppfatning, akkurat som bevegelse bare kan komme fra bevegelse (§ 401-403).

§ 24

Herav ser man at hvis vi ikke hadde noe særskilt og så å si fornemt og raffinert i våre oppfatninger, ville vi alltid være

bedøvet. Og dette er tilstanden til de nakne Monader.

§ 25

Vi ser også at Naturen har gitt dyr fornemme oppfatninger ved omsorgen hun har vist ved å gi dem organer som samler flere lysstråler eller flere luftbølger, for å gjøre dem mer effektive gjennom sin forening. Noe lignende skjer med lukt, smak og berøring, og kanskje i mange andre sanser som er ukjente for oss. Og jeg vil snart forklare hvordan det som skjer i sjelen gjenspeiler det som skjer i organene.

§ 26

Hukommelsen gir sjelen en slags *konsekvens* som etterligner fornuft, men som må skilles fra den. Det er fordi vi ser at dyr, når de oppfatter noe som slår dem og som de har hatt lignende oppfatning av før, forventer gjennom sin hukommelsesforestilling det som var knyttet til den forrige oppfatningen og blir drevet til følelser som de hadde da. For eksempel: når man viser stokken til hunder, husker de smerten den forårsaket og hyler og flykter (Prélim.⁶, § 65).

§ 27

Og den sterke fantasien som slår dem og rører dem, kommer enten fra omfanget eller mengden av tidligere oppfatninger. For

ofte gir et sterkt inntrykk plutselig samme effekt som en lang *vane* eller mange gjentatte middelmådige oppfatninger.

§ 28

Mennesker handler som dyr for så vidt konsekvensen av deres oppfatninger bare skjer gjennom hukommelsesprinsippet; lik legene som er empirikere, som har ren praksis uten teori; og vi er bare empirikere i tre fjerdedeler av våre handlinger. For eksempel, når man forventer at det blir dag i morgen, handler man som empiriker, fordi det alltid har vært slik hittil. Bare astronomen dømmer dette ved fornuft.

§ 29

Men kunnskapen om nødvendige og evige sannheter er det som skiller oss fra enkle dyr og gir oss *Fornuft* og vitenskaper; den løfter oss til kunnskap om oss selv og Gud. Og dette er det som kalles fornuftig sjel i oss, eller *Ånd*.

§ 30

Det er også gjennom kunnskapen om nødvendige sannheter og deres abstraksjoner at vi løftes til refleksive handlinger, som får oss til å tenke på det som kalles meg og til å vurdere at dette eller hint er i oss: og det er slik at ved å tenke på oss selv, tenker vi på Væren, Substans, det enkle og sammensatte, det immaterielle og til og med Gud; ved å forstå at det som er begrenset i oss, er

ubegrenset i Ham. Og disse refleksive handlingene gir hovedemnet for våre resonnementer (*Théod.*, Forord *, 4, a⁷)

§ 31

Og det følger på ingen måte at den enkle substans da er uten noen oppfatning. Våre resonnementer er grunnlagt på *to store prinsipper*, det om selvmotsigelse hvorved vi dømmer som *usant* det som inneholder en, og sant det som er motsatt eller selvmotsigende til det usanne (§ 44, § 196).

§ 32

Og *det om tilstrekkelig grunn*, hvorved vi vurderer at intet faktum kan være sant eller eksisterende, ingen sann uttalelse, uten at det finnes en tilstrekkelig grunn til at det er slik og ikke annerledes. Selv om disse grunnene for det meste ikke kan bli kjent for oss (§ 44, § 196).

§ 33

Det finnes også to slags *sannheter*: *fornuftssannheter* og *faktasannheter*. Fornuftssannhetene er nødvendige og deres motsetning er umulig, og faktasannhetene er tilfeldige og deres motsetning er mulig. Når en sannhet er nødvendig, kan man finne årsaken ved analyse, ved å løse den opp i enklere ideer og sannheter, til man når de grunnleggende prinsippene (§ 170, 174, 189, § 280-282, § 367. *Abrégé object.* 3).

§ 34

Slik er det blant matematikerne at *spekulative teoremer* og praktiske prinsipper reduseres ved analyse til *definisjoner, aksiomer og postulater*.

§ 35

Til slutt finnes det *enkle ideer* man ikke kan definere; det finnes også aksiomer og postulater, eller kort sagt *grunnprinsipper*, som ikke kan bevises og ikke trenger det; dette er de *identiske utsagnene*, hvis motsetning inneholder en åpenbar selvmotsigelse (§ 36, 37, 44, 45, 49, 52, 121-122, 337, 340-344).

§ 36

Men *tilstrekkelig grunn* må også finnes i *tilfeldige sannheter eller fakta*, det vil si i hendelsesforløpet i skaperverdenen; her kan oppdeling i særskilte årsaker nå et grenseløst detaljnivå, på grunn av naturens uendelige mangfold og legemers uendelige delbarhet. En uendelighet av nåværende og tidligere former og bevegelser utgjør den effektive årsaken til min skriving; og en uendelighet av små tilbøyeligheter og sinnstilstander, nåværende og tidligere, utgjør den endelige årsaken.

§ 37

Siden denne *detaljeringen* bare inneholder andre tidligere tilfeldige eller mer detaljerte elementer, som hver igjen krever tilsvarende analyse, kommer vi ikke videre: den tilstrekkelige eller endelige grunnen må ligge utenfor rekken eller *serien* av denne tilfeldige detaljering, uansett hvor uendelig den er.

§ 38

Dermed må den endelige årsaken til tingene ligge i en nødvendig substans, der forandringenes detaljer bare finnes i overlegen form, som i kilden: dette kaller vi Gud (§ 7).

§ 39

Siden denne substansen er en tilstrekkelig grunn for all denne detaljeringen, som dessuten er sammenvevd: *fins det bare én Gud, og denne Gud er tilstrekkelig.*

§ 40

Man kan også slå fast at denne høyeste substansen, som er ene, universell og nødvendig, uten noe uavhengig utenfor seg, og som er en enkel utvidelse av det mulige vesenet; må være ubegrenset og inneholde all mulig realitet.

§ 41

Derav følger at Gud er absolutt fullkommen; *fullkommenhet* er ikke annet enn omfanget av positiv realitet, nøyaktig tatt, bortsett fra begrensninger i begrensede vesener. Der det ikke finnes grenser – i Gud – er fullkommenheten absolutt uendelig (§ 22, Préf. *, 4 a).

§ 42

Det følger også at skapninger får sine fullkommenheter fra Guds innvirkning, men sine ufullkommenheter fra sin egen begrensede natur. Slik skilles de fra Gud. Denne *opprinnelige ufullkommenheten* viser seg i legemers *naturlige treghet* (§ 20, 27-30, 153, 167, 377 ff.).

§ 43

Det er også sant at i Gud ligger ikke bare kilden til eksistenser, men også til essenser, for så vidt de er reelle, eller det reelle i muligheten. Dette fordi Guds forstand er domenet for evige sannheter eller ideene de avhenger av, og uten Ham ville det ikke være noe reelt i mulighetene – verken eksistens eller mulighet (§ 20).

§ 44

For hvis det finnes realitet i essenser eller muligheter, eller i evige sannheter, må denne realiteten grunnes i noe eksisterende og aktuelt; følgelig i eksistensen til det Nødvendige Vesenet, der

essens innebærer eksistens, eller der det å være mulig er tilstrekkelig for å være aktuelt (§ 184-189, 335).

§ 45

Dermed har kun Gud (det Nødvendige Vesenet) dette privilegiet at Han må eksistere hvis Han er mulig. Siden ingenting kan hindre muligheten til det ubegrensede, uten negasjoner eller selvmotsigelser, er dette alene nok til å kjenne Guds eksistens a priori. Vi har også bevist det gjennom evige sannheters realitet. Men vi har nettopp bevist det a posteriori ettersom tilfeldige vesener eksisterer, og deres endelige eller tilstrekkelige grunnbare kan ligge i det nødvendige vesenet, som har sin eksistensgrunn i seg selv.

§ 46

Man må imidlertid ikke tro, som noen har misforstått, at de evige sannhetene er vilkårlige eller avhenger av Guds vilje, slik Descartes og senere M. Poiret antok. Dette gjelder kun for tilfeldige sannheter, hvis prinsipp er *hensiktsmessighet* eller valg av det *bedste*; mens nødvendige sannheter utelukkende avhenger av Hans forstand og er dens indre objekt (§ 180-184, 185, 335, 351, 380).

§ 47

Dermed er kun Gud den opprinnelige enheten eller ursubstansen, som alle skapte eller avledede monader produseres fra og fødes, så å si, gjennom kontinuerlig guddommelig utstråling fra øyeblikk til øyeblikk, begrenset av skapningens mottakelighet, som i seg selv er begrenset (§ 382-391, 398, 395).

§ 48

I Gud finnes *Makt*, kilden til alt; deretter *Kunnskap*, som inneholder ideenes detaljer; og til slutt *Vilje*, som skaper endringer eller produksjoner etter det beste prinsipp (§ 7,149-150). Dette korresponderer med det som i skapte monader utgjør subjektet eller grunnlaget: oppfatningsevnen og begjæringsevnen. Men i Gud er disse egenskapene absolutt uendelige og fullkomne; i skapte monader eller entelekhier (eller perfectihabies, som Hermolaüs Barbarus oversatte det) er de bare avbildninger, proporsjonalt med deres fullkommenhet (§ 87).

§ 49

Et skapning sies å *handle* utad i den grad den har fullkommenhet, og å *lide* under en annen i den grad den er ufullkommen. Slik tilskrives *handling* Monaden når den har klare oppfatninger, og *lidelse* når den har forvirrede oppfatninger (§ 32, 66, 386).

§ 50

Et skapning er mer fullkomment enn et annet fordi man i det finner det som tjener til a priori-forklaring av hva som skjer i det andre, og det er derfor man sier at det virker på det andre.

§ 51

Men i enkle substanser er det bare en ideell påvirkning fra en monade til en annen, som bare kan få virkning gjennom Guds inngripen, idet en monade med rette ber Gud ta hensyn til den når Han fra begynnelsen regulerer andre ting. Siden en skapt monade ikke kan utøve fysisk påvirkning på en annens indre, kan avhengighet bare oppstå på denne måten (§ 9, 54, 65-66, 201. Forkortet innv. 3).

§ 52

Dette gjør at handlinger og lidelser er gjensidige mellom skapninger. For når Gud sammenligner to enkle substanser, finner Han i hver grunner som tvinger Ham til å tilpasse den andre; og dermed er det som er *aktivt* fra et synspunkt, *passivt* fra et annet: *aktivt* fordi det man klart kjenner i det, tjener til å forklare hva som skjer i et annet; og *passivt* fordi grunnen til hva som skjer i det, ligger i det man klart kjenner i et annet (§ 66).

§ 53

Siden det finnes uendelig mange mulige universer i Guds ideer, og bare ett kan eksistere, må det finnes en tilstrekkelig grunn for

Guds valg som bestemmer Ham for det ene fremfor det andre (§ 8, 10, 44, 173, 196 ff., 225, 414-416).

§ 54

Denne grunnen kan bare ligge i *egnetheten* eller i de fullkommenhetsgrader disse verdene inneholder; hver mulighet har rett til å kreve eksistens i forhold til den fullkommenheten den omfatter (§ 74, 167, 350, 201, 130, 352, 345 ff., 354).

§ 55

Dette er årsaken til at det beste eksisterer, som Guds visdom lar Ham kjenne, Hans godhet får Ham til å velge, og Hans makt får Ham til å skape (§ 8,7, 80, 84, 119, 204, 206, 208. Forkortet innv. 1, innv. 8).

§ 56

Denne *forbindelsen* eller tilpasningen av alle skapte ting til hverandre, gjør at hver enkel substans har relasjoner som uttrykker alle andre, og at den dermed er et levende evig speil av universet (§ 130,360).

§ 57

Og akkurat som en by sett fra forskjellige kanter fremstår helt annerledes og perspektivisk mangfoldiggjort, skjer det samme

med de uendelig mange enkle substansene: det er som om det finnes like mange forskjellige universer, som likevel bare er perspektiver av ett enkelt univers sett fra hver Monades unike synsvinkel.

§ 58

Dette er måten å oppnå så mye variasjon som mulig, men med størst mulig orden, det vil si: måten å oppnå så mye fullkommenhet som mulig (§ 120, 124, 241 ff., 214, 243, 275).

§ 59

Bare denne hypotesen (som jeg våger å hevde er bevist) hever Guds storhet på rett måte: Dette erkjente Monsieur Bayle da han i sin ordbok (artikkel *Rorarius*) kom med innvendinger, og til og med var fristet til å tro at jeg ga Gud for mye, mer enn mulig. Men han kunne ikke anføre noen grunn til at denne universelle harmonien, som gjør at enhver substans nøyaktig uttrykker alle andre gjennom sine relasjoner, skulle være umulig.

§ 60

For øvrig ser man i det jeg nettopp har presentert, de a priori-grunnene til at ting ikke kan være annerledes. Fordi Gud når Han ordner det hele tar hensyn til hver del, spesielt hver monade, og siden dens natur er representativ, kan ingenting begrense den til å representere bare en del av tingene; selv om denne

representasjonen er forvirret i detaljene om hele universet, og bare kan være klar i en liten del av tingene, nemlig de som er nærmest eller viktigst for hver Monade; ellers ville hver monade være en guddom. Begrensningen ligger ikke i objektet, men i måten kunnskapen om objektet modifiseres på. Alle monader streber forvirret mot det uendelige, mot helheten; men de er begrenset og skilt ved grader av klare oppfatninger.

§ 61

Sammensatte enheter samsvarer med enkle på dette punktet. Siden alt er fullt, noe som binder all materie sammen, og siden enhver bevegelse i det fulle rom påvirker fjerne legemer i forhold til avstanden, blir hvert legeme påvirket ikke bare av det det berører, og føler på en måte alt som skjer med dem, men føler også gjennom dem de som berører de første, som det umiddelbart berøres av: det følger at denne kommunikasjonen strekker seg uansett avstand. Følgelig føler hvert legeme alt som skjer i universet; slik at den som ser alt, kunne lese i hver enkelt hva som skjer overalt, til og med hva som har skjedd eller vil skje; ved å legge merke til i nåtiden det som er fjern, både i tid og rom: *sumpnoia panta*, sa Hippokrates. Men en sjel kan bare lese i seg selv det som er klart representert der, den kan ikke utfolde alle sine folder på en gang, for de strekker seg uendelig.

§ 62

Så selv om hver skapt monade representerer hele universet, representerer den tydeligere den kroppen som er spesielt knyttet til den og som den er entelechien for: og siden denne kroppen uttrykker hele universet gjennom sammenhengen av all materie i det fulle rom, representerer sjelen også hele universet ved å representere denne kroppen, som tilhører den på en spesiell måte (§ 400).

§ 63

Kroppen som tilhører en Monade, som er dens entéléchie eller Sjel, utgjør sammen med entelechien det man kan kalle et *levende vesen*, og sammen med sjelen det man kaller et *dyr*. Men denne kroppen til et levende vesen eller et dyr er alltid organisk; fordi hver Monade er et speil av universet på sin måte, og universet er ordnet i perfekt orden, må det også være en orden i representasjonen, det vil si i sjelens oppfatninger, og følgelig i kroppen, i henhold til hvilken universet blir representert (§ 403).

§ 64

Således er hver organisk kropp av et levende vesen en slags guddommelig maskin, eller en naturlig automaton, som uendelig overgår alle kunstige automater. Fordi en maskin laget av menneskelig kunst ikke er en maskin i hver av sine deler. For eksempel: tannen på et messinghjul har deler eller fragmenter som ikke lenger er noe kunstig for oss og ikke lenger har noe som indikerer maskinen i forhold til bruken den var beregnet for. Men

naturens maskiner, det vil si levende kropper, er fremdeles maskiner i sine minste deler, til uendelig. Dette er forskjellen mellom Naturen og kunsten, det vil si mellom guddommelig kunst og vår (§ 134, 146, 194, 483).

§ 65

Og naturens skaper kunne utføre dette guddommelige og uendelig vidunderlige kunststykket, fordi hver del av materien ikke bare er delbar til uendelig som de gamle anerkjente, men også faktisk underdelt endeløst, hver del i deler, hvor hver har sin egen bevegelse, ellers ville det være umulig at hver del av materien kunne uttrykke hele universet (Prélim. [Disc. d. l. conform.], § 70. *Théod.*, §195).

§ 66

Derav ser man at det er en verden av skapninger, av levende vesener, av dyr, av entéléchier, av sjeler i den minste del av materien.

§ 67

Hver del av materien kan tenkes som en hage full av planter, og som en dam full av fisk. Men hver kvist på planten, hvert lem på dyret, hver dråpe av dets væsker er igjen en slik hage, eller en slik dam.

§ 68

Og selv om jorden og luften mellom plantene i hagen, eller vannet mellom fiskene i dammen, ikke er planter eller fisk; inneholder de likevel slike, men oftest med en subtilitet som er umerkelig for oss.

§ 69

Således er det intet udyrket, intet goldt, intet dødt i universet, intet kaos, ingen forvirring uten i utseendet; omtrent som det ville virke i en dam på avstand der man ville se en forvirret bevegelse og en slags vrimling av fisk i dammen, uten å skjelve de enkelte fiskene.

§ 70

Man ser herav at hver levende kropp har en dominerende entéléchie som er sjelen i dyret; men lemmerne på denne levende kroppen er fulle av andre levende vesener, planter, dyr, som hver igjen har sin enteleki, eller sin dominerende sjel.

§ 71

Men man må ikke forestille seg med noen, som har misforstått min tanke, at hver sjel har en masse eller del av materien som tilhører eller er tildelt den for alltid, og at den følgelig eier andre laverestående levende vesener, bestemt til alltid å tjene den. For

alle kropper er i en evig strøm som elver; og deler går kontinuerlig inn i dem og ut av dem.

§ 72

Således forandrer sjelen kropp bare gradvis og trinnvis, slik at den aldri blir fratatt alle sine organer på en gang; og det er ofte metamorfose hos dyr, men aldri metempsyke eller sjelevandring: det finnes heller ikke fullstendig adskilte sjeler, eller ånder uten kropp. Bare Gud er fullstendig løsrevet fra dette.

§ 73

Dette er også grunnen til at det aldri er noen fullstendig generasjon, eller perfekt død i streng forstand, som består i skille mellom sjel og kropp. Og det vi kaller *Generasjoner* er utfoldelser og vekst; mens det vi kaller *død* er innhylninger og forminskninger.

§ 74

Filosofer har vært svært forlegen over opprinnelsen til former, entéléchier, eller Sjele; men i dag, da man gjennom nøyaktig forskning på planter, insekter og dyr har lagt merke til at organiske kropper i naturen aldri produseres fra kaos eller forråtnelse; men alltid fra frø, hvor det utvilsomt var en *prefigurasjon*; har man dømt at ikke bare den organiske kroppen allerede var der før unnfangelsen, men også en sjel i denne

kroppen, og med ett ord dyret selv; og at gjennom unnfangelsen ble dette dyret bare gjort klar for en stor forvandling for å bli et dyr av en annen art.

§ 75

Dyrene, hvorav noen heves til de større dyrenes nivå gjennom unnfangelsen, kan kalles *spermatiske*; men de av dem som forblir i sin art, det vil si de fleste, fødes, formerer seg og ødelegges som de store dyrene, og det er bare et lite antall utvalgte som går over til en større scene.

§ 76

Men dette var bare halve sannheten: jeg har derfor dømt at dersom dyret aldri begynner naturlig, ender det heller ikke naturlig; og at det ikke bare ikke vil være generasjon, men heller ingen fullstendig ødeleggelse, eller død i streng forstand. Og disse resonnementer gjort a posteriori og hentet fra erfaringer stemmer fullstendig overens med mine prinsipper utledet a priori som ovenfor.

§ 77

Således kan man si at ikke bare sjelen (speil av et uforgjengelig univers) er uforgjengelig, men også dyret selv, selv om dets maskin ofte delvis går til grunne, og forlater eller tar på seg organiske skall.

§ 78

Disse prinsippene har gitt meg mulighet til naturlig å forklare foreningen eller samsvar mellom sjel og organisk kropp. Sjelen følger sine egne lover og kroppen sine; og de møtes i kraft av den præstabilerte harmoni mellom alle substanser, siden de alle er representasjoner av ett og samme univers.

§ 79

Sjeler handler etter formålårsakenes lover gjennom begjær, mål og midler. Kropper handler etter virkekråftenes lover eller bevegelser. Og de to rikene - virkeårsakenes og formålårsakenes - er harmoniske med hverandre.

§ 80

Descartes erkjente at sjeler ikke kan gi kraft til kropper, fordi det alltid er samme mengde kraft i materien. Likevel trodde han at sjelen kunne endre kroppens retning. Men dette skyldes at man i hans tid ikke kjente naturloven som også bevarer den totale retningen i materien. Hadde han lagt merke til dette, ville han ha omfavnet mitt system om præstabilert harmoni.

§ 81

Dette systemet gjør at kropper handler som om (selv om det er umulig) det ikke fantes sjeler; og at sjeler handler som om det

ikke fantes kropp; og begge handler som om den ene påvirker den andre.

§ 82

Når det gjelder Ånder eller rasjonelle Sjeler, selv om jeg finner at det i bunn og grunn er det samme i alle levende vesener og dyr, som nettopp nevnt (nemlig at dyret og sjelen bare begynner med verden, og heller ikke slutter før verden), er det likevel dette spesielle ved rasjonelle Dyr: at deres små sæddyr, så lenge de bare er det, bare har vanlige eller sensitive sjeler; men så snart de som er utvalgte, så å si, når menneskelig natur gjennom faktisk unnfangelse, forhøyes deres sensitive sjeler til fornuftens nivå og åndenes privilegium.

§ 83

Blant andre forskjeller mellom vanlige Sjeler og Ånder, som jeg allerede har påpekt noen av, er det også denne: at sjeler generelt er levende speil eller bilder av skapningenes univers; men at ånder også er bilder av Guddommen selv, eller naturens skaper: i stand til å kjenne universets system og etterligne noe av det gjennom arkitektoniske mønstre; hver ånd er som en liten guddom i sitt domene.

§ 84

Dette er grunnen til at Ånder kan inngå i en form for Samfunn med Gud, og at Han for dem ikke bare er det en oppfinner er for sin maskin (slik Gud er i forhold til andre skapninger) men også det en Fyrste er for sine undersåtter, og til og med en far for sine barn.

§ 85

Herav er det lett å konkludere at alle Ånders sammenslutning må danne Guds By, det vil si den mest fullkomne stat som er mulig under den mest fullkomne monark.

§ 86

Denne Guds By, dette virkelig universelle monarki er en Moralsk Verden innenfor den Naturlige verden, og det høyeste og mest guddommelige i Guds verk: og det er i denne Hans sanne herlighet består, siden det ikke ville vært noen om Hans storhet og godhet ikke ble kjent og beundret av åndene; det er også i forhold til denne guddommelige By Han egentlig har Godhet, mens Hans visdom og makt vises overalt.

§ 87

Siden vi ovenfor har etablert en fullkommen Harmoni mellom to naturlige riker, det ene av Virkekråfter, det andre av Formål, må vi her merke oss en annen harmoni mellom naturens fysiske rike og nådens moralske rike, det vil si mellom Gud betraktet som

Arkitekt for universets maskin og Gud betraktet som Monark for den guddommelige Åndeby (§ 62, 74, 118, 248, 112, 130, 247).

§ 88

Denne Harmonien gjør at ting leder til Nåde gjennom Naturens egne veier, og at denne kloden for eksempel må ødelegges og gjenoppbygges på naturlig vis i de øyeblikk åndestyret krever det; til straff for noen og belønning for andre (§ 18 ff., 110, 244-245, 340).

§ 89

Man kan også si at Gud som Arkitekt tilfredsstiller i alt Gud som Lovgiver; og at dermed må synder bære sin straff med seg gjennom naturens orden; og i kraft av tingenes mekaniske struktur; og likeledes vil gode handlinger tiltrekke seg sine belønninger gjennom mekaniske veier i forhold til kropper; selv om dette ikke kan og bør skje umiddelbart hver gang.

§ 90

Til slutt, under dette perfekte styret ville det verken være gode Handlinger uten belønning, eller onde uten straff: og alt må tjene de godes beste; det vil si de som ikke er misfornøyde i denne store Staten, som stoler på Forsynet etter å ha gjort sin plikt, og som elsker og etterligner, som de bør, Alt guds Forfatter, med glede betrakter Hans fullkommenheter i samsvar med den sanne *rene*

kjærlighets natur, som finner glede i elskedes lykke. Dette er grunnen til at vise og dydige mennesker arbeider med alt som synes i samsvar med den antatte guddommelige viljen, eller foregående vilje; og likevel være fornøyd med det Gud faktisk lar skje gjennom Hans hemmelige vilje, følgende og avgjørende vilje; mens de anerkjenner at om vi kunne forstå universets orden tilstrekkelig, ville vi finne at den overgår alle de visestes ønsker, og at det er umulig å gjøre den bedre enn den er; ikke bare for helheten generelt, men også for oss selv spesielt, dersom vi er knyttet, som vi bør, til Altets Forfatter, ikke bare som Arkitekten og virkekråften for vår eksistens, men også som vår Herre og formålårsaken som må være hele vår viljes mål, og som alene kan skape vår lykke (Forord *, 4 a b¹⁴. § 278. Forord *, 4 b¹⁵).

SLUTT

¹⁴ Édit. Erdm., p. 469.

¹⁵ Édit. Erdm., p. 469 b.

CosmicPhilosophy.org

<https://no.cosmicphilosophy.org/>

Utskrift 22. november 2025

Våre andre prosjekter:

- ▶ [GMODebate.org](https://gmodebate.org/): Et prosjekt som undersøker de filosofiske grunnlagene for eugenikk, scientisme, bevegelsen for "vitenskapens frigjøring fra filosofi", det "anti-vitenskapelige narrative" og moderne former for vitenskapelig inkvisisjon.